

Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit: risico's en bescherming

André van der Laan, Martine Blom & Stefan Bogaerts

Inleiding

De WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit (WODC MZJ) is een cross-sectionele survey die sinds 1987 twee à driejaarlijks door het WODC wordt uitgevoerd. Aanknopingspunten voor de beleidsrelevantie van dit onderzoek kunnen worden gevonden in het veiligheidsprogramma "Naar een veiliger samenleving" van het ministerie van Justitie. In het rapport "Jeugdcriminaliteit: risico's en bescherming" (Van der Laan en Blom, 2006) worden resultaten uit de meest recente meting van de WODC MZJ beschreven. In deze factsheet worden enkele bevindingen samengevat¹.

Voor de WODC MZJ 2005 zijn jongeren in de leeftijd van 10 tot en met 17 jaar geselecteerd uit de gemeentelijke basisadministratie (GBA) van gemeenten verspreid over het hele land. Vervolgens zijn in de periode januari 2005 tot en met april 2005, 2.161 jongeren benaderd, waarvan 1.460 jongeren zijn geënquêteerd (een responspercentage van 68%). In het onderzoek zijn zowel scholieren als niet-schoolgaande jongeren ondervraagd. In het totaal zijn aan deze jongeren 33 verschillende delicten voorgelegd die betrekking hebben op vernielingen, vermogens-, gewelds-, drugs- en internetdelicten. In deze studie is tevens de relatie van delinquentie met risico- en beschermende factoren onderzocht. Daartoe zijn risico en beschermende factoren gemeten in de domeinen van het individu, het gezin, de school, de vriendengroep en de buurt.

Vier onderzoeksvragen staan centraal:

- 1 Wat is de prevalentie en frequentie van zelfgerapporteerde delinquent gedrag in de adolescentieperiode in een representatieve onderzoeksgroep van 10-17-jarigen en welke verschillen zijn er tussen diverse subgroepen (seks, (etnische) herkomst en leeftijd)?
- 2 Welke trends zijn er te signaleren in de zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit in de periode 1996-2005?
- 3 Welke verschillen zijn er tussen subgroepen in het voorkomen van risico- en beschermende factoren voor delinquentie in de adolescentieperiode?
- 4 Welke risico- en beschermende factoren zijn gerelateerd aan delinquentie in de adolescentieperiode in een representatieve steekproef van tien tot en met zeventien jarigen?

In box 1 worden enkele belangrijke bevindingen weergegeven.

Box 1 De belangrijkste bevindingen

Prevalentie	Meer dan de helft van de jongeren (55,7%) zegt in de afgelopen 12 maanden een van de 33 delicten te hebben gepleegd. Exclusief overtredingen zoals 'zwartrijden' en 'vuurwerk afsteken buiten de toegestane periode' heeft 40,0% van de jongeren in de afgelopen 12 maanden een van de 31 delicten gepleegd.
Frequentie	De delicten die het meest vaak voorkomen (11 keer of vaker) zijn 'zwartrijden', 'vuurwerk afsteken', 'uitschelden vanwege huidskleur', 'slaan zonder verwonding' en 'graffiti'.
Trends	De trends hebben betrekking op een selectie van de onderzoeksgroep, namelijk autochtone 12-17-jarige jongeren. Het percentage jongeren dat aangeeft in de voorafgaande 12 maanden een delict te hebben gepleegd schommelt in de periode 1996-2005 rond de 31%.
Herkomst	Het percentage allochtone delictplegers verschilt niet van dat van autochtone plegers.
Risicofactoren	Voor 42 factoren die betrekking hebben op individueel functioneren, het gezin, de school, de vriendengroep en de buurt zijn relaties met delinquentie onderzocht. <ul style="list-style-type: none">- Jongens hebben op de meeste factoren minder gunstige scores dan meisjes.- 14-17-jarigen hebben op de meeste factoren minder gunstige scores en in deze leeftijdsgroep zijn meer factoren gerelateerd aan delinquentie dan bij de 10-13-jarigen.- Autochtone jongeren hebben met name op het individuele domein minder gunstige scores dan allochtone jongeren, terwijl allochtonen juist op het domein gezin minder gunstige scores hebben.
Zwaar delinquent gedrag	Naarmate per saldo het aantal domeinen met overwegend beschermende componenten afneemt en het aantal domeinen met risicocomponenten toeneemt, stijgt het percentage zwaar delinquente jongeren.

¹ Omwille van de leesbaarheid zijn in deze factsheet geen literatuurverwijzingen opgenomen, deze zijn terug te vinden in het rapport "Jeugddelinquentie: risico's en bescherming".

Prevalentie en frequentie van delictplegen in de voorafgaande 12 maanden

Ruim de helft van de jongeren (55,7%) geeft aan in de voorafgaande 12 maanden een van de 33 delicten te hebben gepleegd. De meest voorkomende delicten zijn de overtredingen 'vuurwerk afsteken buiten de toegestane periode' (38,4%) en 'zwartrijden' (16,4%). Als deze overtredingen worden weggelaten, dan daalt het percentage zelfgerapporteerde delictplegers tot 40,0%. De drie meest voorkomende delicten zijn dan 'iemand slaan zonder verwonding' (14,9%), 'iets stelen van school of werk' (12,0%) en 'iemand uitschelden vanwege zijn of haar huidskleur' (11,2%). Nieuw in deze meting is dat ook gekeken is naar drugs- en internetdelicten. Deze delicten komen weinig voor onder een representatieve onderzoeksgroep van 10-17-jarigen. Nog geen 2% van de jongeren heeft in de voorafgaande 12 maanden weleens softdrugs verkocht. 'Rondsturen van virussen via internet' komt ook nauwelijks voor (1,6% in de voorafgaande 12 maanden), 'iemand bedreigen via sms, per e-mail of in een chatbox' komt vaker voor, 5,6% van de jongeren heeft dit in de voorafgaande 12 maanden weleens gedaan.

Ook zijn verschillen naar sekse, leeftijd, opleidingsniveau, stedelijkheidsgraad en landsdeel onderzocht. Jongens zijn vaker delictpleger dan meisjes. 1,5 keer zoveel jongens als meisjes heeft in de voorafgaande 12 maanden een delict gepleegd (exclusief overtredingen respectievelijk 47,0% en 32,7%). Naarmate de leeftijd van jongeren toeneemt, stijgt het percentage delictplegers (exclusief overtredingen van 23,0% bij de 10-11-jarigen naar 48,9% bij de 16-17-jarigen). Het percentage delictplegers in het voortgezet lager onderwijs is hoger dan in het voortgezet hoger onderwijs (exclusief overtredingen respectievelijk 48,6% en 37,9%). In (zeer) sterk stedelijke gebieden wonen relatief meer delictplegers dan in matig en niet sterk stedelijke gebieden. Deze verschillen verdwijnen wanneer overtredingen worden meegeteld. Er zijn geen verschillen gevonden in het percentage delictplegers naar landsdeel.

Nauwelijks verschillen tussen autochtonen en allochtonen

In deze landelijke onderzoeksgroep verschilt het percentage autochtone en allochtone delictplegers niet significant van elkaar (prevalentie in de voorafgaande 12 maanden is respectievelijk 41,3% en 36,2%). Het is mogelijk dat de ondervertegenwoordiging van allochtone jongeren uit het voortgezet lager onderwijs en van jongeren uit (zeer) sterk stedelijk gebied tot een ondervertegenwoordiging van delictplegers heeft geleid, maar dit geldt, weliswaar in beperktere mate, ook voor autochtone jongeren. Uit een andere Nederlandse studie blijkt dat wanneer rekening wordt gehouden met meerdere risicofactoren voor delinquentie, zoals problematische gezinssituaties, gebrekkige opvoedingsstijlen en gedragsproblemen op

school, de etnische herkomst van jongeren niets toevoegt aan de verklaring voor verschillen in crimineel gedrag. Met andere woorden, verschillen tussen herkomstgroepen nemen af of verdwijnen wanneer rekening wordt gehouden met (meerdere) risicofactoren voor delinquentie. Deze bevinding sluit aan bij de resultaten in de onderhavige studie. Autochtone en allochtone jongeren lijken wat betreft de cumulatie van risico's op meerdere domeinen op elkaar en hebben -daarmee samenhangend- een niet afwijkend delinquentieniveau. Deze bevindingen wijken af van die op basis van geregistreerde gegevens waaruit wel blijkt dat allochtonen vaker verdacht zijn van delictplegen. Het is waarschijnlijk dat dergelijke verschillen tussen herkomstgroepen eerder worden bepaald door het aanwezige risicoprofiel, dan door de etnische herkomst.

Frequentie

Sommige delicten worden vaker gepleegd dan andere delicten. Voor die delicten waarvan minstens 100 jongeren hebben gezegd dat ze deze hebben gepleegd is nagegaan hoe vaak ze die hebben gepleegd in het voorafgaande jaar. De meest frequent voorkomende delicten, dat wil zeggen 11 keer of vaker gepleegd in de voorafgaande 12 maanden, zijn 'zwartrijden' (15,6% van de jongeren), 'uitschelden vanwege huidskleur' (10,5%), 'vuurwerk afsteken' (9,8%), 'slaan zonder verwonding' (8,6%) en 'graffiti' (7,9%). Bij deze delicten zegt meer dan de helft van de plegers het delict minimaal twee keer of vaker te hebben gepleegd in de voorafgaande 12 maanden.

Vergelijking 1996, 1998, 2001 en 2005

Tevens zijn mogelijke veranderingen in de zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit voor de periode 1996-2005 onderzocht. In deze onderzoeksperiode zijn vier metingen van de WODC MZJ uitgevoerd. Doordat de onderzoeksgroep niet altijd op dezelfde manier is geselecteerd en de vragenlijst in de loop van de jaren enigszins is aangepast, heeft de vergelijking tussen de jaren alleen betrekking op autochtone jongeren in de leeftijd 12-17 jaar en alleen op vergelijkbare delicten. Dit leidt tot lagere prevalentiecijfers dan hiervoor beschreven.

Geconstateerd is dat het percentage jongeren dat aangeeft in de voorafgaande 12 maanden een delict te hebben gepleegd in de vier jaren rond de 31% schommelt. Het meest voorkomende delict in alle jaren is zwartrijden (prevalentie in de voorafgaande 12 maanden tussen de 14,4% en 18,4%). Het percentage jongens en meisjes dat een delict heeft gepleegd is in alle metingen nagenoeg gelijk. Deze bevindingen relativiseren de gedachte dat de jeugdcriminaliteit in de afgelopen jaren (fors) is toegenomen, een gedachte die vooral is gebaseerd op (door de politie) geregistreerde gegevens. Hoewel tegen het gebruik van zelfgerapporteerde gegevens ingebracht kan worden dat daarbij mogelijk

sprake is van over-/onderrapportage, zijn geregistreerde gegevens mede afhankelijk van de opsporingsactiviteiten van de politie en die zijn op hun beurt weer afhankelijk van beleidsdoelstellingen: neemt de beleidsbelangstelling voor jeugdcriminaliteit toe, dan zal er ook een toename zijn in de geregistreerde jeugdcriminaliteit. Uiteraard passen hierbij de kanttekeningen dat in de onderhavige vergelijking over meerdere jaren alleen gegevens van autochtone jongeren zijn meegenomen en dat er sprake is van een onderzoeksgroep met een beperkte omvang. Wanneer de herziene WODC MZJ meerdere keren is herhaald, kunnen meer uitspraken worden gedaan over trends in zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit op landelijk niveau en worden uitsplitsingen naar subgroepen mogelijk.

Risico- en beschermende componenten van aan delinquentie gerelateerde factoren

In het onderzoek is nagegaan welke factoren op het gebied van het individu, het gezin, de school, de vriendengroep en de buurt nu als risico en welke als bescherming aan delinquentie zijn gerelateerd. Risicofactoren hangen samen met een grotere kans op delinquentie en beschermende factoren juist met een kleinere kans op delinquentie. Onderzoek naar aan delinquentie gerelateerde factoren en oorzaken van delinquent gedrag, concentreert zich in hoofdzaak op risicofactoren. Als er al naar beschermende factoren wordt gekeken, dan ziet men deze vooral in termen van unieke factoren en niet als een factor die de tegenpool is van een risicofactor (bijvoorbeeld veel prosociaal gedrag ten opzichte van weinig prosociaal gedrag). Er is weinig bekend over de risico- en beschermende componenten van dezelfde factoren, over de verschillen daarin tussen subgroepen of over de wijze waarop risico en bescherming werken. De factoren zijn in dit onderzoek opgevat als op een continuüm met aan het ene uiteinde een risicoscore (weinig prosociaal gedrag) en aan het andere uiteinde een beschermende score (veel prosociaal gedrag). Iemands individuele score bepaalt of sprake is van risico of bescherming. De meeste factoren bleken zowel een risico als een beschermende component te hebben die gerelateerd is aan delinquentie. Voor zover ons bekend zijn deze bevindingen nieuw voor de Nederlandse context. Nader onderzoek hiernaar is nodig, omdat naar onze mening preventie en interventie van delinquentie gebaat kan zijn bij kennis hierover.

Leeftijdsdynamiek van risico- en beschermende componenten

De bevindingen in deze studie duiden erop dat met betrekking tot risico en bescherming er sprake is van dynamische factoren waarvan het effect op delinquentie verandert naar gelang de leeftijdsgroep of levensfase waarin de jongere zich bevindt. Hoewel de verandering in dit

onderzoek wordt gesignaleerd tussen de jongeren in de vroege-adolescentieperiode (10-13-jarigen) en jongeren in de middenadolescentieperiode (14-17-jarigen), is een precieze omslagleeftijd en de redenen daarvoor niet duidelijk. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat de overgang naar de middelbare school ertoe leidt dat specifieke factoren een ander effect genereren. Door de middelbare school wordt de omgeving waarmee jongeren te maken krijgen verbreed, sociale bindingen veranderen. Zo zal bijvoorbeeld de impact van ouders op gedrag afnemen en de invloed van (verkeerde) vrienden juist toenemen. In ieder geval maken de bevindingen het belang van onderzoek naar leeftijdsspecifieke modellen voor de relatie van delinquentie met risico- en beschermende componenten duidelijk.

Delinquentie: blootstelling of gevoeligheid voor risico's?

Zijn jongens meer delinquent dan meisjes omdat ze meer aan risicofactoren worden blootgesteld of omdat ze gevoeliger zijn voor risicofactoren? De resultaten bieden geen ondersteuning voor de gedachte dat jongens gevoeliger zijn voor risicofactoren dan meisjes. Meer ondersteuning wordt gevonden voor blootstelling. Jongens hebben in alle domeinen op de meeste factoren gemiddeld meer ongunstige scores dan meisjes. Deze bevindingen zijn consistent met die in andere studies. Met betrekking tot de verschillen tussen de twee leeftijdsgroepen bieden de onderhavige resultaten ondersteuning voor beide verklaringen. Jongeren in de middenadolescentieperiode (14-17-jarigen) hebben op de meeste factoren minder gunstige scores dan jongeren in de vroege-adolescentieperiode (10-13-jarigen). Ook blijkt uit onze studie dat bij de oudere leeftijdsgroep meer risicocomponenten zijn gerelateerd aan delinquentie dan bij jongere adolescenten. Wanneer zich bij oudere adolescenten risico's voordoen, is de kans groter dan bij jongere adolescenten dat deze ook gerelateerd zijn aan delinquentie. Met andere woorden, de bevindingen suggereren dat oudere adolescenten gevoeliger zijn dan jongere. Dit wordt ook in andere studies gevonden. Interessant is dat deze resultaten niet alleen worden gevonden voor risicocomponenten, maar ook voor beschermende componenten. Ten aanzien van de risico's wordt in de literatuur als reden geopperd dat bij die jongeren met risico's, de oudere adolescenten al langere tijd zijn blootgesteld aan risicofactoren. Voor sommige risicofactoren, bijvoorbeeld een slechte relatie met ouders, geldt namelijk dat zich daar vaak gedurende langere tijd nauwelijks veranderingen in voordoen. Mogelijk geldt een soortgelijke redenering voor beschermende factoren. Bij die adolescenten waarbij zich bescherming voordoet, zijn de oudere adolescenten ook langer blootgesteld aan beschermende factoren en mogelijk zijn ze hierdoor minder gevoelig voor de verleidingen om delicten te plegen. Als dit het

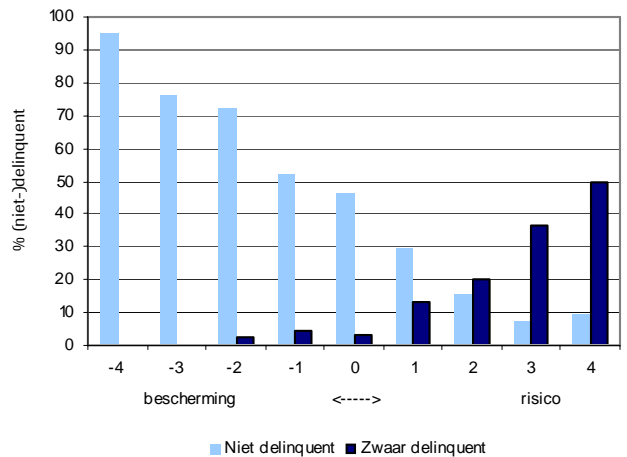
geval is, dan pleit dat voor maatregelen die gedurende een langere periode worden ingezet bij individuen. De lange termijn effecten van risico- en beschermende factoren kunnen echter alleen worden onderzocht in longitudinale studies. Op basis van deze studie kunnen we niet stellen dat allochtonen meer betrokken zijn bij delict plegen omdat ze meer aan risicofactoren worden blootgesteld: er zijn nauwelijks verschillen in delinquentieniveau tussen de herkomstgroepen. Hoewel er verschillen zijn tussen beide groepen in de mate waarin ze worden blootgesteld aan de diverse risicoscores, concentreren sommige risico's zich bij autochtonen (op het individuele niveau) en andere juist bij allochtone jongeren (op het niveau van het gezin). Het is mogelijk dat ongunstige scores binnen een domein opgeheven worden door meer gunstige scores in een ander domein, waardoor verschillen in delinquentie afwezig blijven. In hoeverre er verschillen zijn in gevoeligheid voor risicofactoren van delinquentie tussen autochtone en allochtone jongeren, is ook minder duidelijk. De bevinding dat meer van de hier onderzochte risico- en beschermende componenten aan delinquentie zijn gerelateerd bij autochtone jongeren, biedt weliswaar een ondersteuning voor de gedachte dat er cultuurspecifieke factoren zijn, maar dit wordt weerlegd door de bevinding dat er ook veel gedeelde risico- en beschermende componenten zijn.

Zware delinquentie: balans tussen risico en bescherming

Als verklaring voor ernstig crimineel gedrag wordt in de risicofactorenbenadering gewezen op de cumulatie van risicofactoren op meerdere domeinen van functioneren. Volgens sommigen werken risico en bescherming hierbij als een balans. In deze studie vinden we bij de zwaar delinquente jongeren ondersteuning voor deze gedachte: naarmate per saldo het aantal domeinen met overwegend beschermende componenten af- en het aantal domeinen met overwegend risicocomponenten toeneemt, stijgt het percentage zwaar delinquente jongeren (zie figuur 1).

Anderzijds geldt dat naarmate per saldo het aantal domeinen met beschermende componenten toe- en het aantal domeinen met risicocomponenten afneemt, het percentage niet delinquente jongeren stijgt. Dit fenomeen wordt niet gevonden bij overtreders en licht delinquenten. Evenals in een Amerikaanse studie blijken de bevindingen niet afhankelijk te zijn van achtergrondkenmerken, in dit geval sekse, herkomst en leeftijd. Omdat dit verschijnsel zich voordoet in groepen met verschillende achtergrondkenmerken, ondersteunen de resultaten in deze studie de aanname dat met betrekking tot zwaar delinquent gedrag sprake is van een algemeen onderliggend mechanisme.

Figuur 1 Somscore risico en beschermende domeinen

Relevantie voor beleid

Meerdere bevindingen uit deze studie zijn relevant voor beleid:

- Er zijn nauwelijks verschillen in (zelfgerapporteerde) delinquentie tussen autochtone en allochtone jongeren. Een mogelijke verklaring is dat de autochtone en allochtone jongeren wat betreft de cumulatie van risicofactoren op meerdere domeinen op elkaar lijken en daarmee samenhangend ook hetzelfde delinquentieniveau hebben. Het is waarschijnlijk dat verschillen tussen herkomstgroepen eerder worden bepaald door het aanwezige risicoprofiel, dan door de etnische herkomst.
- Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit laat over meerdere jaren heen een stabiel beeld zien in het percentage delictplegers. Dit relativeert de gedachte dat jeugdcriminaliteit sterk is toegenomen, een gedachte die vooral wordt gevormd op basis van (door de politie) geregistreerde gegevens.
- Bij jeugdcriminaliteit zijn zowel risicofactoren als beschermende factoren van belang en impliceert een en dezelfde factor vanuit een continuumsgedachte bekeken zowel een risicocomponent als een beschermende component. Verwacht mag worden dat maatregelen die zich enkel richten op het veranderen van risicofactoren minder effect zullen sorteren dan maatregelen die ook beschermende factoren stimuleren. Dit geldt zowel voor licht als voor zwaar delinquente jongeren.
- Bij zwaar delinquente jongeren is sprake van een cumulatie aan risico's en het ontbreken van bescherming. Verwacht mag worden dat ten aanzien van zwaar delinquent gedrag maatregelen die gericht zijn op een enkel domein minder effect sorteren dan maatregelen die zich richten op meerdere domeinen.
- De bevindingen ondersteunen de criteria die door de erkenningscommissie voor justitiële gedragsinterventies zijn opgesteld. Naar onze

mening bieden de resultaten uit deze studie, evenals die uit internationaal longitudinaal onderzoek, redenen om toe te voegen dat bij maatregelen die zich richten op zwaar delinquentie jongeren vanwege de cumulatie van problemen een aanpak op meerdere domeinen gewenst is.

- Een cumulatie van risico's en het ontbreken van bescherming hangt in alle subgroepen (seks, herkomst en leeftijd) samen met zwaar delinquent gedrag. Voor het beleid is het zinvol een aanpak te kiezen die gebaseerd is op de aanwezigheid van risico's en het ontbreken van bescherming en *niet* op de etnische herkomst van jongeren.
- Er zijn *verschillen tussen de twee leeftijdsgroepen in de aan delinquentie gerelateerde factoren*. Bij jongere adolescenten (10-13-jarigen) zijn niet alleen minder risico's, er zijn ook *andere* risico's dan bij jongeren in de middenadolescentieperiode (14-17-

jarigen). Hetzelfde geldt voor beschermende componenten. Het effect van sommige factoren verandert afhankelijk van de levensfase: eerst alleen bescherming, later zowel bescherming als risico. Deze bevindingen suggereren het belang van maatregelen die aangepast zijn aan de levensfase waarin een jongere zich bevindt.

- De resultaten uit onze studie suggereren verder dat ten aanzien van het veranderen van (sociale en cognitieve) *vaardigheden* een meer algemene aanpak, dat wil zeggen ongeacht seks, herkomst of leeftijd, zou kunnen volstaan. Hoewel de ondersteuning in onze studie hiervoor weliswaar beperkt is, menen we deze conclusie te kunnen trekken, omdat de samenhang van componenten die betrekking hebben op deze vaardigheden met delinquentie in de meeste subgroepen wordt gevonden en omdat uit andere studies soortgelijke relaties blijken.

Literatuur

Laan, A.M. van der, M. Blom

Jeugddelinquentie: risico's en bescherming. Bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2006

Onderzoek en beleid, nr. 245

Deze reeks omvat korte verslagen van onderzoek dat door of in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van www.wodc.nl.